

maakt ruimte voor onderwijs

MODULEHANDLEIDING WERKWOORDSPELLING 2F

Inleiding	2
Doelgroep	2
Rubriekenoverzicht	3
De rubrieken toegelicht	5
Rubriek A: Werkwoorden	5
Rubriek B: Persoonsvorm	5
Rubriek C: Onderwerp	5
Rubriek D: Stammen en basisvormen tegenwoordige tijd	5
Rubriek E: Verleden tijd regelmatig/onregelmatig	6
Rubriek F: Voltooid deelwoord	6
Rubriek G: Verzamelrubriek alle werkwoordsvormen	6
Achtergrondinformatie	7
Achtergronden van Werkwoordspelling 2F	7
Drempels	7
Domeinen	7
Taalbeschouwing volgens de commissie Meijerink	8

Inleiding

Numo is een online leermiddel waarmee leerlingen de basisvaardigheden van Nederlands, rekenen/wiskunde, Engels en Duits adaptief kunnen oefenen tot ze het beoogde niveau hebben bereikt.

Adaptief betekent dat het programma zich automatisch aanpast aan het oefengedrag van leerlingen. Is een leerling goed in een vaardigheid, dan gaat hij er met sprongen doorheen. Bij onderdelen waarmee hij moeite heeft, staat het programma langer stil. De leerling krijgt dan extra oefeningen en meer feedback.

Numo kan teruggrijpen op oefenstof van groep 6 van de basisschool. Een leerling die uitblinkt in een vaardigheid, kan doorgaan met oefenen tot 3F- of zelfs 4F-niveau. Dat is de grote kracht van adaptieve software!

Doordat leerlingen met Numo de basisvaardigheden eigen maken, heb jij als docent meer tijd voor andere, leuke dingen, zoals individuele begeleiding, thema-opdrachten, interactieve werkvormen, oefenen met schrijfvaardigheid, projecten rondom rekenen, debatteren en literatuur.

Doelgroep

Werkwoordspelling 2F behandelt het hele algoritme van de spelling van regelmatige werkwoorden en ook aan de verleden tijd van onregelmatige werkwoorden. Het bestand valt in twee delen uiteen: de afdelingen grammatica en werkwoordspelling. De opbouw van de afdelingen is cumulatief. Wat in de eerste afdeling aan de orde kwam, wordt in de tweede afdeling bekend verondersteld. In het programma worden de volgende onderwerpen behandeld:

- Grammatica: herkennen van werkwoorden, splitsbaar of niet, tijd van het werkwoord, persoonsvorm herkennen, onderwerp herkennen, getal van onderwerp en persoonsvorm.
- Werkwoordspelling: stammen spellen, tegenwoordige tijd (ik, je/jij, hij, wij), verleden tijd (regelmatige en onregelmatige werkwoorden), voltooid deelwoord, infinitief.

Er is ook een verzamelrubriek (rubriek G) waarin alle werkwoordsvormen geoefend kunnen worden. Hieronder is aangegeven hoe elk van de onderwerpen bij Werkwoordspelling 2F is ingevuld. Sommige onderwerpen zijn eenvoudig, andere veel moeilijker, maar u moet in aanmerking nemen dat bij de diagnostische aanpak die wij voorstaan die oefeningen alleen tevoorschijn komen als uit de diagnostische toets blijkt dat een leerling de stof niet beheerst.

Rubriekenoverzicht

(*) betekent dat de oefening geluid bevat.

Rubriek	Oefening	Oefendoel: Ik kan ...
Sprongtoetsen	1 Grammatica 2 Werkwoordspelling 3 Grammatica en werkwoordspelling	
A Werkwoorden herkennen	1 Welk woord is een werkwoord? 2 Werkwoorden in zinnen 3 Tien werkwoorden 4 Het lieveheersbeestje 5 Splitsbaar of niet 6 Gesplitste werkwoorden herkennen 7 Werkwoord als zelfstandig naamwoord 8 Werkwoorden totaal	werkwoorden herkennen. door het gebruik van de ik-, jij-, en wij-vorm werkwoorden herkennen. werkwoorden aanwijzen. werkwoorden in een tekst aanwijzen. aangeven of een werkwoord splitsbaar is of niet. splitsbare werkwoorden herkennen. een werkwoord als zelfstandig naamwoord herkennen. een splitsbaar werkwoorden een werkwoord als zelfstandig naamwoord herkennen.
B Vormen van het werkwoord	1 Persoonsvorm stap voor stap 2 Persoonsvorm aanwijzen 3 Meer werkwoorden, één persoonsvorm 4 Persoonsvormen in langere zinnen 5 Gênante straf 6 Selfie van aap 7 Tien voltooid deelwoorden 8 Vormen van het werkwoord	de persoonsvorm vinden. de persoonsvorm in een zin aanwijzen. werkwoorden die als persoonsvorm worden gebruikt aanwijzen. in een langere zin met meerdere werkwoorden de persoonsvorm herkennen. de persoonsvormen in een tekst aanwijzen. het voltooid deelwoord in een tekst aanwijzen. het voltooid deelwoord aanwijzen. werkwoorden, de persoonsvorm en het voltooid deelwoord herkennen.
C Onderwerp en getal	1 Onderwerp aanwijzen 2 Onderwerp enkelvoudige zin 3 Onderwerp bij persoonsvorm 4 Onderwerp en getal 5 Ganzen 6 Onechte lach 7 Onderwerpen herkennen	het onderwerp in een zin aanwijzen. het onderwerp in een zin herkennen. het onderwerp, het kernwoord in een lang onderwerp en het groepsonderwerp aanwijzen. het onderwerp in enkelvoud of meervoud herkennen. meerdere persoonsvormen in lange zinnen van een tekst aanwijzen. meerdere onderwerpen in lange zinnen van een tekst aanwijzen. het groepsonderwerp, meerdere onderwerpen en meerdere vormen van de persoonsvorm herkennen.
D Tegenwoordige tijd	1 Stam of geen stam 2 Basisvormen tegenwoordige tijd	aangeven of een woord wel of geen stam kan zijn. de juiste vorm (eerste, tweede, derde persoon) van een werkwoord in de tegenwoordige tijd goed typen.

	<p>3 Werkwoord invullen</p> <p>4 Vreemde nacht</p> <p>5 Tegenwoordige tijd: worden</p> <p>6 Tegenwoordige tijd invullen</p> <p>7 Tegenwoordige tijd enkelv. kiezen</p> <p>8 Eerste date</p> <p>9 Dictee tegenwoordige tijd(*)</p>	<p>de juiste vorm van een werkwoord in de tegenwoordige tijd in enkelvoud of meervoud goed typen.</p> <p>de juiste vorm van een werkwoord in de tegenwoordige tijd in enkelvoud of meervoud goed aanvullen.</p> <p>de juiste vervoeging van worden in de tegenwoordige tijd herkennen.</p> <p>de juiste vorm van een woord in de tegenwoordige tijd goed typen.</p> <p>de juiste vervoeging van werkwoorden in de tegenwoordige tijd enkelvoud herkennen.</p> <p>de juiste vervoeging van werkwoorden in de tegenwoordige tijd enkelvoud in een tekst goed aanvullen.</p> <p>de juiste vervoeging van werkwoorden in de tegenwoordige tijd enkelvoud goed typen.</p>
E Verleden tijd	<p>1 Regelmatig of onregelmatig</p> <p>2 Onregelmatige verleden tijd invullen</p> <p>3 Sneeuwkllokje</p> <p>4 Enkele of dubbele medeklinker</p> <p>5 Regelmatige verleden tijd invullen</p> <p>6 KOFCHIP</p> <p>7 KOFCHIP en getal</p> <p>8 Nieuwsbericht</p> <p>9 Verleden tijd invullen</p>	<p>aangeven of een werkwoord, regelmatig of onregelmatig is.</p> <p>de onregelmatige verleden tijd van een werkwoord goed typen.</p> <p>binnen een tekst de juiste persoonsvorm in de verleden tijd goed typen.</p> <p>werkwoorden met een enkele of dubbele medeklinker (dd, tt) herkennen.</p> <p>regelmatige werkwoorden in de verleden tijd goed typen.</p> <p>door gebruik te maken van 't Kofschip de juiste vorm van het werkwoord herkennen.</p> <p>door gebruik te maken van 't Kofschip de juiste vorm van het werkwoord in enkel- en meervoud herkennen.</p> <p>binnen een tekst foute werkwoordsvormen in de verleden tijd corrigeren.</p> <p>de juiste vorm van de verleden tijd goed typen.</p>
F Andere vormen	<p>1 Regelmatig of niet</p> <p>2 Voltooid deelwoord invullen - 1</p> <p>3 Voltooid deelwoord invullen - 2</p> <p>4 Nachtmerrrie</p> <p>5 Bijvoeglijk naamwoord maken</p> <p>6 Met of zonder N</p> <p>7 Andere vormen kiezen</p> <p>8 Michiel de Ruyter</p> <p>9 Andere vormen invullen</p>	<p>aangeven of een voltooid deelwoord regelmatig of onregelmatig is.</p> <p>de juiste vorm van het voltooid deelwoord goed typen.</p> <p>het voltooid deelwoord in de verleden tijd goed typen.</p> <p>in een tekst het voltooid deelwoord en de persoonsvorm goed aanvullen.</p> <p>het voltooid deelwoord als bijvoeglijk naamwoord goed typen.</p> <p>aangeven of een bijvoeglijk naamwoord met of zonder -n op het einde geschreven wordt.</p> <p>het voltooid deelwoord vervoegen en het voltooid deelwoord als bijvoeglijk naamwoord herkennen.</p> <p>in een tekst het voltooid deelwoord en het voltooid deelwoord als bijvoeglijk naamwoord goed aanpassen.</p> <p>het voltooid deelwoord en het voltooid deelwoord als bijvoeglijk naamwoord goed typen.</p>
G Alle vormen	<p>1 Alle vormen kiezen - 1</p> <p>2 Alle vormen kiezen - 2</p> <p>3 Huisdieren houden</p> <p>4 Rioolkinderen</p> <p>5 Dictee alle vormen(*)</p> <p>6 Alle vormen invullen</p>	<p>alle juiste werkwoordsvormen (tt, vt, voltooid deelwoord, infinitief) herkennen.</p> <p>alle juiste werkwoordsvormen (tt, vt, voltooid deelwoord, infinitief) herkennen.</p> <p>in een tekst alle juiste werkwoordsvormen (tt, vt, voltooid deelwoord, infinitief) goed aanpassen.</p> <p>in een tekst alle juiste werkwoordsvormen (tt, vt, voltooid deelwoord, infinitief) goed aanpassen.</p> <p>alle juiste werkwoordsvormen (tt, vt, voltooid deelwoord, infinitief) goed typen.</p> <p>alle juiste werkwoordsvormen (tt, vt, voltooid deelwoord, infinitief) goed typen.</p>

De rubrieken toegelicht

Werkwoordspelling 2F behandelt het hele algoritme van de spelling van regelmatige werkwoorden en ook aan de verleden tijd van onregelmatige werkwoorden. Het bestand valt in twee delen uiteen: de afdelingen grammatica en werkwoordspelling. De opbouw van de afdelingen is cumulatief. Wat in de eerste afdeling aan de orde kwam, wordt in de tweede afdeling bekend verondersteld. In het programma worden de volgende onderwerpen behandeld:

- Grammatica: herkennen van werkwoorden, splitsbaar of niet, tijd van het werkwoord, persoonsvorm herkennen, onderwerp herkennen, getal van onderwerp en persoonsvorm.
- Werkwoordspelling: stammen spellen, tegenwoordige tijd (ik, je/jij, hij, wij), verleden tijd (regelmatige en onregelmatige werkwoorden), voltooid deelwoord, infinitief.

Er is ook een verzamelrubriek (rubriek G) waarin alle werkwoordsvormen geoefend kunnen worden. Hieronder is aangegeven hoe elk van de onderwerpen bij Werkwoordspelling 2F is ingevuld. Sommige onderwerpen zijn eenvoudig, andere veel moeilijker, maar u moet in aanmerking nemen dat bij de diagnostische aanpak die wij voorstaan die oefeningen alleen tevoorschijn komen als uit de diagnostische toets blijkt dat een leerling de stof niet beheerst.

Rubriek A: Werkwoorden

De rubriek over het werkwoord vormt de basis van enkele rubrieken die volgen. Het werkwoord wordt eerst uitgelegd aan de hand van de inhoud: een werkwoord zegt wat iets of iemand doet. Dan komen enkele vormkenmerken aan de orde: de verschillende vormen die een werkwoord aan kan nemen; het bestaan van splitsbare en onsplitbare werkwoorden. De acht oefeningen (A1 t/m A8) zijn gevarieerd. Er zijn vier verschillende oefenvormen gebruikt. Oefening A8 is een verzameloefening waarin alle lesstof van het A-rubriek aan de orde komt.

Rubriek B: Persoonsvorm

Het vinden van de persoonsvorm is uitgangspunt van het algoritme van de werkwoordspelling. Het wordt in dit grammaticadeel behandeld. Er worden twee manieren aangereikt voor het leren herkennen van de persoonsvorm: het werkwoord van tijd veranderen, of de zin vragend maken. Als de leerling de verschillende vormen van het werkwoord heeft leren toepassen, moet vastgesteld worden: is dit een persoonsvorm of een andere vorm van het werkwoord (voltooid deelwoord, infinitief). Bij deze rubriek horen acht oefeningen (B1 t/m B8). Er zijn zes verschillende oefenvormen gebruikt. Oefening B8 is weer een verzameloefening waarin alle lesstof van het B-rubriek aan de orde komt.

Rubriek C: Onderwerp

Voor het kunnen schrijven zonder fouten is het nodig dat leerlingen weten wat het onderwerp van de zin is, of in elk geval het onderwerp dat bij de persoonsvorm hoort. De onderwerpvrage (Wie of Wat + werkwoord(en)) wordt in deze rubriek als methode gebruikt om het onderwerp te vinden. deze rubriek bevat 7 oefeningen (C1 t/m C7) en er worden 4 verschillende oefenvormen gebruikt. Oefening C7 is weer een verzameloefening waarin alle lesstof van het C-rubriek aan de orde komt.

Rubriek D: Stammen en basisvormen tegenwoordige tijd

In de eerste oefening van rubriek D wordt aangeleerd wat de STAM van een werkwoord is. De stam is de kortste vorm van een werkwoord. Die vorm ontstaat als je IK voor het werkwoord zet in de tegenwoordige tijd. Je noemt het dan ook IK-vorm of STAM hoewel dat eigenlijk niet precies hetzelfde is. Vaak krijg je de STAM of IK-vorm door –EN van het werkwoord af te halen, maar soms moet er meer gebeuren..... Soms moet er een letter af, soms moet er een letter bij en soms moet er een letter veranderen (de V wordt F of de Z wordt S).

In de oefeningen D2 t/m D9 worden de eerste, tweede en derde persoon behandeld. De vormen van een werkwoord zijn afhankelijk van de 'personen' over wie het gaat. IK en WIJ noem je de eerste persoon, waarbij IK enkelvoud is en WIJ meervoud. JIJ/JE, U en JULLIE noem je de tweede persoon, waarbij JIJ(JE) en U enkelvoud zijn en JULLIE meervoud. HIJ, ZIJ en HET heten de derde persoon, waarbij HIJ en HET altijd enkelvoud zijn. ZIJ kan zowel enkelvoud als meervoud zijn. Ook alle woorden die je door HIJ, ZIJ of HET kunt vervangen heten derde persoon. De oefeningen D2 t/m D9 gaan over de eerste, tweede en derde persoon. Oefening D5 gaat helemaal over het werkwoord 'worden'. Oefening D9 een verzameloefening is, waarin alle lesstof van het D-rubriek aan de orde komt.

Rubriek E: Verleden tijd regelmatig/onregelmatig

De spelling van onregelmatige werkwoorden levert bij de meeste leerlingen weinig problemen op. Een probleem is soms wel of een werkwoord regelmatig of onregelmatig is. Bij de oefening die onder deze rubriek hoort (E1), wordt dit probleem behandeld en geoefend in een sorteeroefening van het type 'Rijen'. Bij de verleden tijd van de regelmatige werkwoorden kan de enkele of dubbele d of t een probleem zijn. Dit probleem komt aan de orde in de Meerkeuze-oefening E4. Oefening E5 is van het type Open vraag. Hierin komen de regelmatige werkwoorden in de verleden tijd aan de orde. De oefeningen E6 en E7 behandelen de regel van 't kofschip en oefening E8 is een oefening van het type Wijzig tekst waarin de verleden tijd van de regelmatige werkwoorden aan de orde komt. E9 is een verzameloefening waarin alle lesstof van het E-rubriek aan de orde komt.

Rubriek F: Voltooid deelwoord

Hier leert de leerling wat een voltooid deelwoord is en hoe het wordt gespeld (-en, -d of -t). Om te weten of het voltooid deelwoord op een T of op een D eindigt, maak je het langer of je past de regel van 't kofschip toe. Hoor je bij een voltooid deelwoord géén T of D op het eind, dan eindigt het op EN. In 4 verschillende oefeningen (F1 t/m F4) wordt het voltooid deelwoord geoefend. Er zijn 3 verschillende oefenvormen gebruikt. Het voltooid deelwoord kan gebruikt worden als bijvoeglijk naamwoord. Als het voltooid deelwoord op –en eindigt, dan eindigt het bijvoeglijk naamwoord ook altijd op –en. Als het voltooid deelwoord op een –d of een –t eindigt, dan krijgt het bijvoeglijk naamwoord hoogstens een –e. De oefeningen H5 en H6 gaan over het voltooid deelwoord als bijvoeglijk naamwoord. Oefening F9 is een verzameloefening waarin alle lesstof van het F-rubriek aan de orde komt.

Rubriek G: Verzamelrubriek alle werkwoordsvormen

Rubriek G is een verzamelrubriek waarin de tegenwoordige tijd, de verleden tijd, de voltooide tijd, voltooid deelwoord en infinitief aan de orde komen. In de zes oefeningen zijn 3 verschillende oefenvormen gebruikt.

Achtergrondinformatie

Achtergronden van Werkwoordspelling 2F

Vanwege de zorg over het kennisniveau van taal en rekenen formeerde het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen een Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen. Deze expertgroep (commissie Meijerink) kreeg als opdracht om te adviseren wat leerlingen op het gebied taal en rekenen moeten kennen en kunnen op verschillende momenten in hun onderwijs carrière. Het resultaat is beschreven in het rapport 'Over de drempels met taal en rekenen' (2008). In dit advies formuleert de Expertgroep:

- 'doorlopende leerlijnen' die ervoor zorgen dat het onderwijsresultaat van de ene sector naadloos aansluit op dat van de andere;
- 'referentieniveaus' met beschrijvingen van kennis en vaardigheden die leraren houvast bieden voor het bepalen, volgen en stimuleren van de ontwikkeling van leerlingen.

Het advies bestaat uit een hoofdrapport en voor zowel taal als rekenen een deelrapport. De rapporten zijn te downloaden vanaf de site van de Stichting Leerplanontwikkeling (www.slo.nl).

Drempels

Het rapport van de Expertgroep Meijerink geeft aan wat leerlingen op belangrijke momenten in hun schoolloopbaan moeten kennen en kunnen. Deze belangrijke momenten worden ook wel 'drempels' genoemd en behelzen de overgangen tussen basisonderwijs, vmbo, havo, mbo, vwo, hbo en universiteit. Als leerlingen deze drempels makkelijker kunnen nemen, hebben ze meer kans op een optimale schoolloopbaan. Om ze hierbij te helpen, heeft de Expertgroep beschrijvingen van vier niveaus geformuleerd: 1F, 2F, 3F en 4F. Deze niveaus beschrijven de kennis en vaardigheden die de leerlingen op de drempelmomenten moeten beheersen.

Niveau	Fundamentele kwaliteit	Drempel
1F	Eind primair onderwijs	Van po naar vo
2F	Eind vmbo	Van vo fase 1 naar vo fase 2 / van vmbo naar mbo
3F	Eind mbo-4 en havo	van vo en mbo naar hbo
4F	Eind vwo	van vo naar wo

Domeinen

In het rapport Over de drempels met taal onderscheidt de Expertgroep vier domeinen: (1) mondelinge taalvaardigheid, (2) lezen, (3) schrijven en (4) taalbeschouwing (grammatica) en taalverzorging. Het referentiekader Nederlandse taal voor het domein begrippenlijst en taalverzorging op de basisschool is door de SLO uitgewerkt in een rapport Leerstoflijnen begrippenlijst en taalverzorging. Eveneens te downloaden vanaf de site van de SLO.

De stof van Werkwoordspelling 2F valt onder domein 4 waarin onderscheid gemaakt wordt tussen: taalbeschouwing (grammatica), spelling, werkwoordspelling en leestekens. Naast Werkwoordspelling 2F heeft Kurve daarom 2F-programma's ontwikkeld voor het leren van Spelling, Grammatica en Leestekens. Met deze vier programma's bestrijken we domein 4 dus geheel. Tevens is het programma Lezen 2F ontwikkeld (domein 2). Voor dezelfde onderwerpen verscheen eerder de 1F serie.

Taalbeschouwing volgens de commissie Meijerink

De Werkgroep Taal van de commissie Meijerink heeft een poging gedaan om de taalbeschouwelijke kennis en vaardigheden die nodig zijn voor het volbrengen van taalactiviteiten (met name voor schrijven), op basis van de gebrekkige beschrijvingen in kerndoelen en eindtermen tot stand te brengen. De Werkgroep beperkt zich hiermee tot het instrumentele perspectief op taalbeschouwing: dat wat nodig is om goed te kunnen schrijven.

Beheersingsniveaus voor taalbeschouwing kunnen nauwelijks worden gedefinieerd met kwalitatieve verschillen: op alle niveaus moeten leerlingen aspecten in enige mate beheersen: leerlingen moeten steeds minder grammaticale fouten in gesproken en geschreven taal maken, steeds beter regels voor correct taalgebruik beheersen en steeds beter in staat zijn om op taalverschijnselen te reflecteren. Het gaat dus vooral om een graduele toename in beheersing en niet zozeer om het leren beheersen van steeds andere onderdelen. Dit betekent dat er in een curriculum ruimte moet zijn voor veel herhaling van dezelfde leerstof, niet alleen binnen een schooltype, maar ook over schooltypen heen. Leerlingen en leerkrachten moeten dus schoolbreed naast aandacht voor de inhoud van teksten, apart aandacht besteden aan het correcte gebruik van taalelementen, iets wat door de ondergeschoven en impliciete rol van taalbeschouwing in de bestaande kerndoelen en eindtermen te veel op de achtergrond lijkt geraakt.

Uit veel onderzoek blijkt dat de cognitieve belasting bij het schrijven van tekst zo groot is dat het niet mogelijk is tegelijkertijd aandacht te besteden aan inhoudelijke en vormelijke aspecten van formulering. Daarom is het in het onderwijs van belang deze twee aspecten van het schrijven afzonderlijk aandacht te geven. Een belangrijk doel van het onderwijs in taalbeschouwing en taalverzorging is dat leerlingen efficiënt kunnen omgaan met de vormelijke eisen die het schrijven van tekst aan hen stelt. Een steeds vlottere beheersing van spellingconventies en een steeds betere kennis van grammaticale structuren vereist onderhoud gedurende de gehele schoolloopbaan. De beste vorm van onderhoud bestaat uit frequent gebruik van grammaticale en spellingvaardigheden bij het zelf schrijven van tekst, ondersteund door docenten die leerlingen telkens opmerkzaam maken op de grammaticale en spellingkwesaties die nog onvoldoende beheerst worden.

Het lijkt geen twijfel dat leerlingen in het kader van het taalonderwijs en het onderwijs in Nederlands de beschikking moeten krijgen over begrippen die het mogelijk maken om over taal te denken en te spreken. Dergelijke begrippen zijn essentieel voor het taalonderwijs, vanuit een instrumentele visie op taalbeschouwing.

De Werkgroep realiseert zich dat een belangrijk deel van het taalbeschouwingsonderwijs bestaat uit het aanleren en bijschaven van een metatalige woordenschat bij leerlingen gedurende hun hele schoolloopbaan. Om dit aspect van taalbeschouwing te benadrukken heeft de Werkgroep uit diverse bronnen een lijst samengesteld van metatalige begrippen die voor het onderwijs van belang geacht worden.